

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-28>

УДК 338.439

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ КРИЗОВОГО ПЕРІОДУ

ENSURING FOOD SECURITY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS DURING A CRISIS PERIOD

Савицький Едуард Едуардовичкандидат економічних наук, доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1937-5828>**Savytskyi Eduard**

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Стаття присвячена актуальним питанням визначення шляхів забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку сільських територій в умовах кризового періоду. Автором проаналізовано статистичні дані та виявлено низку негативних процесів у сільському господарстві України. Обґрунтовано актуальність та необхідність розробки комплексної стратегії розвитку сільськогосподарського виробництва з метою спрямування зусиль всіх зацікавлених сторін на досягнення визначених цілей. У статті надано пропозиції щодо переліку ключових положень зазначеної стратегії за декількома напрямками. Автором розглянуто вжиті державою протягом останнього часу заходи та наголошено на важливості продовження процесу розробки комплексної програми підтримки українських виробників сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: стратегія, сталий розвиток, експорт, імпорт, продовольча безпека, агробізнес.

The article is devoted to the topical issues of determining ways to ensure food security and sustainable development of rural areas in the crisis period. It is noted that systematic and comprehensive development of rural areas, as well as the formation of competitive agricultural production in Ukraine, is largely restrained due to the lack of a coordinated development strategy that would direct an efforts of all interested parties to achieve the specified goals. The author analyzed statistical data and identified a number of negative processes in the agriculture of Ukraine, in particular ongoing decline in the number of cattle and decrease in the volume of livestock products received by processing enterprises, increase in the volume of imports of dairy and meat products, significantly lower than the recommended norm the average rate of consumption of beef and veal, milk and dairy products. The article provides suggestions regarding the list of key provisions of the specified strategy in several directions such as development of modern comprehensive programs for the revival of dairy farming, implementation of measures to improve the quality of dairy raw materials, reduction of VAT on dairy products, development and implementation of new methods of forage enrichment for dairy cattle breeding, state support for the development of processing of livestock products considering zonal features. The author reviewed the measures taken by the state recently and emphasized the importance of continuing the process of developing a comprehensive program to support Ukrainian agricultural producers. It is summarized that mentioned decisions should become a part of a systematic set of measures to support Ukrainian agricultural producers as well as making of a comprehensive strategy for the development of Ukrainian agricultural production and implementation of measures aimed at achieving the goals defined by the strategy will increase the effectiveness of agrarian policy, contribute to the comprehensive development of agricultural production and rural areas, and ensure the appropriate level of food security of the state.

Keywords: strategy, sustainable development, export, import, food security, agribusiness.

Постановка проблеми. Системний і комплексний розвиток сільських територій, а також формування конкурентоспроможного сіль-

ськогосподарського виробництва в Україні значною мірою стримуються через відсутність узгодженої стратегії розвитку, яка б спрямову-

вала зусилля органів державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та наукових установ на досягнення визначених цілей.

Проведені протягом останніх десятиліть реформи дозволили наростити спроможність агропромислового комплексу гарантувати продовольчу безпеку держави та стати важливим постачальником продовольства на світові ринки. Проте, поряд з цим загострилися питання забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Особливу стурбованість викликають негативні процеси, які посилюються у сільському господарстві України, зокрема, падіння виробництва продукції тваринництва, зростання імпорту молочних та м'ясних продуктів тощо.

Вищезазначене обумовлює актуальність теми дослідження та необхідність подальших наукових пошуків у сфері забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку сільських територій, зокрема, в умовах кризового періоду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Тематиці забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку сільських територій присвячували свої дослідження багато відомих науковців та вчених, серед яких: В. Борщевський [5], О. Булавка [8], М. Гладій [1], О. Коваленко [7], Ю. Лузан [1], Ю. Лупенко [8], М. Малік [8], М. Сичевський [6], А. Юзефович [7] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на суттєву увагу з боку науковців та вчених до вищезазначеної тематики, на сьогодні ще залишаються невирішені питання, зокрема, в частині забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку сільських територій в умовах кризового періоду.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення шляхів забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку сільських територій в умовах кризового періоду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз статистичних даних дає можливість зробити висновок щодо наявності низки негативних процесів у сільському господарстві України. Так, поголів'я великої рогатої худоби (ВРХ) в Україні продовжує зменшуватись. Станом на 1 січня 2022 року кількість ВРХ становила 2644,0 тис. голів або 10,74% у порівнянні з 1991 роком (24623,4 тис. голів). Корів на початок 2022 року налічувалося 1544,0 тис. голів, що становить 18,43% у порівнянні з 1991 роком (8378,2 тис. голів).

Знижуються обсяги надходження продукції тваринництва на переробні підприємства. У 2021 році на переробку надійшло 88,7 тис. т ВРХ у живій вазі, що на 6,1% більше, ніж у попередньому 2020 році, проте на 74% менше, ніж у 2000 році. Молока на переробку у 2021 році надійшло 3,2 млн т, що на 8,9% менше, ніж за попередній 2020 рік (3,3 млн т у 2000 році). При цьому надходження молока від сільськогосподарських підприємств зменшилися на 3,1%, а від господарств населення на 24,4%.

Імпорт молочних продуктів у 2021 році склав 384,5 млн дол. США, що на 24,7% переважає показник 2020 року та більш ніж у 4,8 рази показник 2015 року. Імпорт м'ясопродуктів у 2021 становив 214,5 млн дол. США, що на 30% вище показника 2020 року та більш ніж у 2,1 рази показника 2015 року.

Середній показник споживання населенням яловичини й телятини у 2020 році склав 8,1 кг на особу в рік, що на 11% менше у порівнянні з 2014 роком, і становить лише 22,5% від рекомендованої норми. Рівень споживання молока та молочних продуктів (у перерахунку на основний продукт) у 2020 році становив 202 кг на особу в рік, що на 9% менше у порівнянні з 2014 роком та майже вдвічі менше від рекомендованої норми.

Особливо актуальним питанням для розвитку аграрного сектора є підвищення ефективності сімейних фермерських господарств, створення нових робочих місць для зайнятості населення безпосередньо у виробництві сільськогосподарської продукції, переробці сировини, її заготівлі та збуті.

Враховуючи вищезазначене, надзвичайно важливим завданням є розробка комплексної довгострокової стратегії розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні, яка повинна містити положення щодо:

- розробки сучасних комплексних програм відродження молочного скотарства, що мають включати заходи зі сприяння розвитку великих підприємств, фермерських господарств і господарств населення;

- здійснення заходів з підвищення якості молочної сировини шляхом забезпечення сімейних фермерських господарств обладнанням для доїння та охолодження молока, розширення мережі молокоприймальних пунктів, забезпечення контролю якості продукції на всіх етапах виробництва і переробки;

- державної підтримки розвитку переробки продукції тваринництва фермерськими

господарствами та регіональними виробниками з урахуванням зональних особливостей;

– забезпечення розробки та впровадження нових методів збагачення кормів для молочного скотарства, що дозволить збільшити надой якісного молока;

– зниження податку на додану вартість на молочну продукцію до 7–12% за прикладом розвинених країн.

Процес правового регулювання діяльності в сільському господарстві як стратегічній галузі економіки України є досить складним і об'ємним. Поява непередбачуваних факторів, які кардинально змінюють поточні умови господарювання, обумовлює потребу оперативного втручання та внесення змін до чинного законодавства.

Протягом першої половини 2022 року державою була вжита низка заходів, направлених на підтримку життєдіяльності та подальший розвиток виробників сільськогосподарської продукції, зокрема, розроблено систему державних гарантій для позичальників-аграріїв, встановлено податкові пільги, спрощено деякі регуляторні процедури, відновлено відшкодування ПДВ тощо [10].

Ефективність та дієвість вказаних кроків є темою подальшого дослідження та аналізу. Разом з тим процес законодавчих змін повинен продовжуватися і має бути прозорим та відкритим для представників бізнесу, громадськості та експертів. Враховуючи той факт, що нині українські аграрії отримують допомогу навіть від Європейського союзу, зазначені рішення повинні стати частиною системного комплексу заходів щодо підтримки українських виробників сільськогосподарської продукції.

Висновки. Результати проведеного дослідження підтверджують, що забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку сільських територій є надзвичайно важливим та актуальним питанням сьогодення. Особливої значимості воно набуває в умовах кризового періоду. Розробка комплексної стратегії розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні та реалізація заходів, спрямованих на досягнення визначених стратегією цілей, дозволить підвищити ефективність аграрної політики, сприятиме комплексному розвитку сільськогосподарського виробництва і сільських територій та забезпечуватиме належний рівень продовольчої безпеки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гладій М. В., Лузан Ю. Я. Аграрні трансформації та селянські господарства в системі продовольчої безпеки України. *Економіка АПК*. 2020. № 5. С. 6–21.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Проєкт Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення концепції сільського розвитку до 2030 року». URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a707d9ff-0c4b-4b8b-8d84-3f9a994e729&title=ProektRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkraini-proSkhvalenniaKontseptsiiSil'skogoRozvitkuDo2030-Roku>.
4. Проєкт Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2021 року «Про схвалення Концепції стимулювання розвитку підприємництва на сільських територіях до 2030 року». URL: <https://minagro.gov.ua/prapro-shvalennya-konceptsiyi-stimulyuvannya-rozvitku-pidpriyemnictva-na-sil'skih-teritoriyah-do-2030-roku>.
5. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України : [монографія] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; наук. ред. В. В. Борщевський. Львів, 2012. 216 с.
6. Сичевський М. П. Харчова промисловість як основа продовольчої безпеки та розвитку держави : монографія. Київ : Аграр. наука, 2019. 388 с.
7. Сичевський М. П., Юзефович А. Е., Коваленко О. В. Стратегія зростання «Харчова промисловість України – 2030» (передумови і перспективи). Київ : Аграр. наука, 2019. 32 с.
8. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2030 року / [Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Булавка О. Г. та ін.]; за ред. Ю. О. Лупенка. Київ : ННЦ ІАЕ, 2020. 60 с.
9. Стратегія розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні на період до 2025 року / [Національна академія аграрних наук України]. Київ : НААН; ННЦ ІАЕ, 2016. 148 с.
10. Тищенко О. Огляд законодавчих змін для агробізнесу під час війни. URL: https://biz.ligazakon.net/analitics/212091_oglyad-zakonodavchikh-zmn-dlya-agrobiznesu-pd-chas-vyni.
11. Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015–2020 роки (проєкт, неофіційний текст від 26.10.2015 року). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/NT1978>.

REFERENCES:

1. Hladii M. V., Luzan Yu. Ia. (2020) Ahrarni transformatsii ta selianski hospodarstva v systemi prodovolchoi bezpeky Ukrainy [Agrarian transformations and peasant farms in the food security system of Ukraine]. *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 6–21. (in Ukrainian)
2. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Draft Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the concept of rural development until 2030». Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a707d9ff-0c4b-4b8b-8d84-3f9a994ee729&title=ProektRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkraini-proSkhvalenniaKontseptsiiSilskogoRozvitkuDo2030-Roku.->
4. Draft Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 22, 2021 «On approval of the Concept of stimulating the development of entrepreneurship in rural areas until 2030». Available at: <https://minagro.gov.ua/npa/pro-shvalennya-konceptiyi-stimulyuvannya-rozvitku-pidpriyemnictva-na-silskih-teritoriyah-do-2030-roku>.
5. Rozvytok silskykh terytorii v systemi yevrointehratsiinykh prioritetiv Ukrainy [Development of rural areas in the system of European integration priorities of Ukraine]: monohrafiia [a monograph] / NAS of Ukraine. Institute of Regional Studies; scientific editor V.V. Borshchevskyi. Lviv, 2012. 216 p. (in Ukrainian)
6. Sychevskyi M. P. (2019) Kharchova promyslovist yak osnova prodovolchoi bezpeky ta rozvytku derzhavy [Food industry as the basis of food security and development of the state]: monohrafiia [a monograph]. Kyiv: Ahrar. nauka, 388 p. (in Ukrainian)
7. Sychevskyi M. P., Yuzefovych A. E., Kovalenko O. V. (2019) Stratehiia zrostannia «Kharchova promyslovist Ukrainy – 2030» (peredumovy i perspektyvy) [Growth strategy «Food industry of Ukraine – 2030» (prerequisites and prospects)]. Kyiv: Ahrar. nauka, 32 p. (in Ukrainian)
8. Stratehichni napriamy staloho rozvytku silskykh terytorii na period do 2030 roku [Strategic directions of sustainable development of rural areas for the period until 2030] / [Lupenko Yu. O., Malik M. I., Bulavka O. H. etc.]; under the editorship of Yu. O. Lupenko. Kyiv: NSC IAE, 2020. 60 p. (in Ukrainian)
9. Stratehiia rozvytku silskohospodarskoho vyrobnytstva v Ukraini na period do 2025 roku [Strategy for the development of agricultural production in Ukraine for the period until 2025] / [National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine]. Kyiv: NAAS; NSC IAE, 2016. 148 p. (in Ukrainian)
10. Tyshchenko O. Ohliad zakonodavchykh zmin dlia ahrobiznesu pid chas viiny [Overview of legislative changes for agribusiness during the war]. Available at: https://biz.ligazakon.net/analytics/212091_oglyad-zakonodavchikh-zmn-dlya-agrobznesu-pd-chas-vyni.
11. The unified comprehensive strategy and action plan for the development of agriculture and rural areas in Ukraine for 2015–2020 (project, unofficial text dated October 26, 2015). Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/NT1978>.